

Spolno prestopništvo mladoletnikov na Poljskem v letih 1961–1967*

Jerzy St. Giza, Wrocław, Poljska

1. Uvodne opombe

Socialno-kriminološka literatura evropskih in zunanje evropskih držav že vrsto let poroča o vznemirljivem pojavu, opaznem naraščanju spolnega in spolno motiviranega¹ prestopništva med mladoletniki. Ko ta poročila in podatke, ki jim navadno sledijo, globlje razčlenjujemo, se pokaže, da se v omenjenem vznemirljivem pojavu patologije družbenega življenja ponavadi vzporedno pojavljata dve družbeno vznemirljivi obliki; tako po eni strani odkrivamo nagnjenje h količinskimi, po drugi strani pa še nevarnejše nagnjenje k spremembam kakovostne narave.² Med prvimi se poudarja splošno številčno večanje naznanjenih prestopkov in števila odkritih

* Pričujoči članek je dopolnjena verzija moje razprave z naslovom »Aktualne problemy przestepczości seksualnej nieletnich w Polsce«, Nowe Prawo, 1970, št. 6.

¹ Delitev na spolne in spolno motivirane prestopke sem predlagal pred leti; izhajal sem iz raznorodnih motivacijskih dejavnikov, ki vplivajo na prestopke in ki so povezani s sfero spolnega ravnanja človeka. Po tej delitvi so spolni prestopki tista družbeno nevarna in z zakonom prepovedana dejanja, katerih namen je zadostitev spolnemu nagonu storilca, spolno motivirana pa dejanja, storjena na podlagi zadoščanja spolnemu nagonu storilcev ali drugih oseb, dejanja, ki pri tem zadevajo ob druge pravno zavarovane dobrine nespolne narave, zlasti življenje, zdravje, lastnina in javni red. Prim.: J. St. Giza: »Uvagi do rozdziału XXIV projektu k. k.«, Nowe Prawo, 1963, št. 7–8, s. 796, pa tudi: J. St. Giza, W. Morasie wicz: »Zbozczenia plciowe jako czynnik kryminogenny«, Problemy Kryminalistyki 1966, št. 61–62, s. 408.

² Literatura o tem vprašanju je zelo bogata. Primerjaj recimo: T. Eriksson, C. Amilton: »Post-war Juvenile Delinquency in Sweden«, Stockholm 1959; W. Grimm: Neue Formen der Prostitution im Hinblick auf nichterfassung druch das Geschlechtskrankengesetz, Hamburg—Berlin 1962; E. Schramm, K. Kaiser: »Der homosexuelle Mann als Opfer von Kapitalverbreche«, Kriminalistik 1962, št. 6; G. Kuhn: Das Phänomen der Strichjungen im Hamburg, Wiesbaden 1957; A. Racine: La délinquance juvénile en Belgique do 1939 a 1957, Bruxelles 1959; A. Racine: La délinquance juvénile en Belgique en 1958 et 1959, Bruxelles 1961; W. Middendorff: Nouvelles formes de délinquance juvénile: origine, prevention et traitement, New York 1960; J. Doignon: Aspects et problèmes nouveaux de la délinquance juvénile en France, Bordeaux 1962; H. Veillard-Cybulska: »Nowe formy przestepczości nieletnich«, Nowe Prawo 1963, št. 2; J. H. Gagnon, W. Simon (itd.): Sexual Deviance, New York 1967; E. Sagarin: »Sex and the Contemporary American Scene«, The Annals of the American Academy of Political and Social Science 1968, vol. 376, ter mnogo drugih.

ter obsojenih morilcev, med drugimi pa čedalje več skupinskih prestopkov, ki jih store organizirane skupine, naraščanje števila dejanj zoper mladino, ki je še pod ustaljeno mejo zavarovane starosti, širjenje prostitucije med mladoletniki (v njenih dveh pojavnih oblikah — heteroseksualni in homoseksualni) in pa rastoče število takih prestopkov zoper življenje in zdravje, ki izvirajo iz zadoščanja spolnega nagona pri storilcih obravnavane skupine prestopkov.

Vendar pa o spolnem prestopništvu na Poljskem vemo malo, čeprav je čedalje več razprav, ki že nekaj časa opozarjajo na to zadevo. Med vprašanja, ki so doslej ostala brez odgovora, moramo med drugim šteti tudi vprašanja o podobi prestopništva te vrste med mladoletniki. O tem se je nekoč pravilno izrazil pomembni poznavalec vprašanj sodne medicine in seksuologije, prof. Popielski. »Spolno prestopništvo mladih v naši državi je vprašanje, ki je skorajda popolnoma neobdelano, zato smo pri njegovem obravnavanju prisiljeni operirati z domnevami in posplošitvami.«³ Skoraj popolno pomanjkanje ustreznih analiz je bilo zelo resno čutiti in to je gotovo slabo vplivalo na ustrezno načrtovanje preprečevalnih ukrepov ter na preganjanje ter politiko sojenja pri prestopkih iz skupine, ki nas zanima.

Pomanjkanje ustreznih kriminološko-statističnih analiz⁴ je hkrati povzročalo težave pri primerjanju, še posebej pa je onemogočalo odgovor na vprašanje, ali položaj v spolnem in spolno motiviranem prestopništvu med mladoletniki na Poljskem kaže enake nagibe kot podobno prestopništvo v drugih državah, potem pa, ali je naraščanje omenjene vrste prestopništva vsesplošen pojav ali pa je morda povezan s posebnimi kulturnimi razmerami. Ali je nevarnost, ki je povezana s takšnim prestopništvom resnična in ustreza razumnemu, stoletnih spon osvobodjenemu pogledu na dobro in hudo v spolnem ravnanju? Odgovor na to vprašanje je nenavadno težaven in bi zahteval posebno nadrobni in

³ B. Popielski: »Aktualne zagadnienia seksuologii wieku młodzieńczego w Polsce, Problemy Seksuologii, Warszawa 1964, I, 27.

⁴ Nekateri številčni podatke za ozko območje je za leta 1951–1967 obdelal J. Jasinski: »Kształtowanie się przestepczości nieletnich w Polsce w latach 1951–1967 w świetle statystyki sadowej«, Archivum Kryminologii, Warszawa 1964, t. II ter »Przestepczość nieletnich w Polsce w latach 1961–1967 (Rozmiary, struktura przestepczości, orzeczone środki), Archivum Kryminologii, Warszawa 1969, T. IV.

težkih primerjalnih razčlemb. Te naj bi se spoprijele samo s kaznivimi prestopki take zakonodaje, ki zavrača podlago puritanske socioseksualne kulture in ki se ravna po merilu resnične družbene nevarnosti v dejanju. Smo v dobrem položaju, ker poljska kazenska zakonodaja — in to tako kazenski zakonik iz leta 1932 (ki je veljal do 31. 12. 1969) kot tudi novi kazenski zakonik iz leta 1969 (ki velja od 1. 1. 1970) — glede vprašanja, kako naj se rešuje vmešavanje prava v spolno ravnanje človeka, v primerjavi z drugimi dovolj zgledno in spretno povezuje družbeni interes s človekovim osebnim interesom. Kaznuje dejanja, ki so objektivno nevarna, in pomeni vzorec za razumno reševanje zadev, o katerih govorim. Toda za primerjavo s položajem, kakršen vlada po drugih državah, nam naš kazenski zakonik daje omejene možnosti.

Navade, zapovedi in prepovedi, ki uravnavajo človekovo spolno ravnanje, prinašajo poleg lastnosti, kakršni sta splošnost in spremenljivost,⁵ še tretjo, ki pa ni tipična samo za naš čas: to so posebnosti v okviru iste civilizacijske ravni. Ta lastnost pa je odločilna pri tem, da je primerjanje spolnega prestopništva v različnih državah celo na enaki stopnji civilizacijskega razvoja dokaj težavno. Med številnimi pravnimi normami, ki uravnavajo to sfero ravnanja, so nedvomno takšne, ki izvirajo iz potrebe po ohranitvi nekaterih dobrin (npr. potreba po zavarovanju mladoletnih pred napadom na njihovo moralno in telesno zdravje, čeprav so tudi meje zavarovane starosti zelo različne). Druge pa so subjektivne, umetne in v svojih posledicah prav družbeno škodljive, ker se preveč vmešavajo v dostikrat najintimnejše sfere človekovega življenja (tak nesmisel je npr. kaznovanje avtoerotične prakse).⁶ V takem položaju je treba razločno podčrtati vprašanje relativnosti in raznorodnosti pojma spolnega prestopka ter njegovo tolikanj

⁵ E. Dupréel: Traktat o moralnošci, Warszawa 1969, s. 330.

⁶ Prim. kritiko ameriške zakonodaje v: D. E. J. MacNamara: Sex Offenses and Sex Offenders; v E. Sagarin, nav. d., s. 148 in naprej, ali pa kritične pripombe o zahodnonemški zakonodaji: H. Giese (Ha): Zur Strafrechtsreform, Stuttgart 1968; S. Selbach: Gleichgeschlechtliches Verhalten als Straftatbestand, Stuttgart 1966. Koristno je spoznati tudi mnenja seksologov o normi in patološkem v spolnem življenju; to nedvomno vpliva na legislativno dejavnost. Prim.: W. B. Pomeroy: »What Is Normal?«, Playboy, maj 1965 ter odgovor A. Ellisa: »What — and Who — is Normal?«, v: The Search of Sexual Enjoyment, New York 1966, s. 37 in naprej.

umetno konstrukcijo v nekaterih zakonodajah, dalje veliko relativnost meja kaznivosti in vrsto drugih reči, ki so bistvena ovira v primerjalnem raziskovanju med državami z različnimi sistemi in različnim obsegom pravnega uravnavanja meje med konformizmom in nekonformizmom v spolnem ravnanju.

To stanje potemtakem popolnoma utemeljuje mojo odločitev, da se odpovem primerjalnim poskusom, in to posebej zaradi bojazni, da ne bi astvaril popačene podobe teh primerjav. V pričujočem delu torej skušam samo določiti splošno sliko spolnega in spolno motiviranega prestopništva mladoletnih na Poljskem, seveda podobo, kakršno si je mogoče ustvariti na podlagi številčnega gradiva. V ta namen sem izbral statistično gradivo pravomočnih obsodb mladoletnih za dejanja, kazniva po XXXII. pogl. kazenskega zakonika iz leta 1932 (čl. 203—214),⁷ in

čl. 214 — širjenje pornografije. obdelal vprašanje, kako se je to prestopništvo gibalo (gibanje obsodb) v okviru gibanja števila mladoletnikov, obdelal sem tudi še zdaj sporno vprašanje t. i. »črnega števila« v obravnavani vrsti prestopništva (ob upoštevanju lastnih izkušenjskih raziskav).

2. Mladoletniki, obsojeni zaradi spolnih in spolno motiviranih prestopkov v letih 1961—1967

Razčlemba najbolj splošnih številčnih podatkov glede mladoletnikov,⁸ ki so bili obsojeni za spolne in spolno motivirane prestopke, kaže, da

⁷ Poglavlje XXXII Kz iz leta 1932 je določalo kazni za te prestopke:

čl. 203 — nečistovanje z mladoletno osebo do 15 let ali z duševno bolno osebo;

čl. 204 — posilstvo;

čl. 205 — nečistovanje z zlorabo položaja in podrejenosti;

čl. 206 — krvoskrunstvo;

čl. 207 — homoseksualno prostitucijo;

čl. 208 — zvodništvo;

čl. 209 — zvodništvo (obratno omogočanje nečistovanja);

čl. 210 — napeljevanje druge osebe k nečistovanju za plačilo ali obrtoma;

čl. 211 — trgovina z belim blagom;

čl. 212 — kvalificirana oblika prestopkov po čl. 203—211;

čl. 213 — nečistovanje javno ali vpričo mladoletne osebe;

⁸ Čl. 69. KZ iz 1932 predvideva, da je pri mladoletnikih, ki so pred dopolnjenim 13. letom brez distinkcije storili takšno dejanje, ki je prepovedano pod grožnjo kazni, in pri mladoletnikih, ki so takšno dejanje storili po 13., vendar pa pred dopolnjenim 17. letom starosti, mogoče uporabiti samo vzgojna

ta skupina obsodb v zadnjih letih izrazito narašča. Ustrezne količine za leta 1961—1967 so takele:

Tab. 1: Mladoletniki, ki so bili med leti 1961—1967 pravomočno obsojeni za prestopke po čl. 203—214 KZ iz leta 1932

Leto	Število	Kazalnik %	Odstotek celotnega števila obsojenih
1961	220	100,0	0,85
1962	280	127,3	1,05
1963	286	130,0	1,06
1964	331	150,4	1,17
1965	339	154,1	1,14
1966	522	237,3	1,45
1967	614	279,1	1,67
Razlike	x	+ 179,1	+ 0,82

Število mladoletnikov, ki so bili obsojeni za spolne in spolno motivirane prestopke, se je v sedmih letih povečalo za 179,1 % in tako kar za 135,9 % prehitelo splošno povečanje števila obsojenih mladoletnikov (saj je število obsojenih mladoletnikov v istem obdobju naraslo samo za 43,2 %). Skupina spolnih prestopkov v celotnem številu obsodb je polagoma naraščala od 0,85 % vseh obsojenih (1961) do 1,67 % (1967); to pokaže skoraj dvakratno povečanje in hkrati najvišji odstotek obsojenih od leta 1951 naprej (najnižji — 0,7 % — je bil l. 1960). Razmerje med številom obsojenih za spolne prestopke in med celotnim številom obsojenih mladoletnikov je eden prvih dokazov za izpovedane teze o strukturalnih spremembah v prestopništvu mladoletnih. Te spremembe so precej bistvene in se kažejo v povečanju števila obsojenih za spolne prestopke v skupnem številu obsojenih mladoletnikov.

Pisci, ki se med drugim ukvarjajo s socio-psihološko-kriminološkim razčlenjevanjem spolnega prestopništva mladoletnikov, opozarjajo na bistvene

sredstva, in to: opomin, oddajo pod odgovorno nadzorstvo staršev, začasnih varuhov ali posebnega skrbnika, ter namestitvev v vzgojnem zavodu. Po 70. členu tega zakonika mladoletnika, ki je po dopolnjenem 13., a pred dopolnjenim 17. letom zavestno storil pod grožnjo kazni prepovedano dejanje, obsodijo na oddajo v popoljševalni zavod.

spremembe v njegovi notranji sestavi. Med drugim poudarjajo, da se večja število prestopkov na podlagi homoseksualnega načina zadoščanja spolnemu nagonu, narašča število gangov ali ad hoc organiziranih skupin, ki imajo namen opravljati skupinska nasilna dejanja; narašča število primerov krvoskrunstva, ubojev s seksualno motivacijo in več drugega.⁹ Na podlagi tega si postavljamo vprašanje, ali sestava spolnih prestopkov pri mladoletnikih na Poljskem kaže podobne silnice kot drugod. Odgovor na to vprašanje nam bo dala strukturalna razčlemba tega prestopništva.

Že bežen pogled na številke v tabeli št. 2 pokaže, da se po splošni sliki obsodb za spolne prestopke ravnata samo dve skupini prestopkov. To so dejanja, ki so kazniva po 203. členu KZ iz 1932 (nečistovanje z mladoletno ali duševno bolno osebo) ter po 204. členu KZ iz 1932 (posilstvo). Drugi prestopki iz skupine t. i. »nečistovanje« pa v sestavi spolnega prestopništva niso imeli niti nimajo pomembnejše vloge.

Prestopništvo po 203. členu KZ iz 1932. leta (nečistovanje z mladoletno ali duševno bolno osebo) je bilo na začetku analiziranega obdobja najbolj bistven pojav v območju spolnega prestopništva pri mladoletnikih na Poljskem. Leta 1961 je število obsojenih po 203. členu KZ doseglo 70,0 % vseh, ki so bili obsojeni po členih zadevajajočih »nečistovanje«. Število obsodb po 203. členu KZ s svojim odstotnim kazalnikom v obravnavanem sedemletnem obdobju kaže precej veliko naraščanje, kar za 79,2 %. Vendar pa ti prestopki le ne dohajajo splošnega naraščanja obsodb za vse spolne in spolno motivirane pre-

⁹ Prim.: A. Racine: nav. d., s. 93; D. Szabo: Contribution a l'étude de la délinquance sexuelle. Les délits sexuels des adolescents a Montréal, 1960; G. Kuhn: nav. d.; B. Reng, R. Redhardt: Prostitution bei weiblichen und männlichen Jugendlichen, Stuttgart 1968; J. Doignon: nav. d.; T. C. Esselstyn: Prostitution in the United States, v: E. Sagarin, nav. d., s. 123 in naprej; J. Jersild: Boy Prostitution, Copenhagen 1956; J. St. Giza: »Prostytucja homoseksualna w świetle badań terenowych«, Państwo i Prawo 1963, št. 5—6; J. St. Giza: »Zur Problematik der homosexuellen Prostitution in Polen«, Archiv für Kriminologie, 1964, Heft 5—6; J. St. Giza: »Wielkomijskie środowisko homoseksualne — studium kryminologiczne«, Sluzba MO 1969, št. 6; J. St. Giza, W. Morasiewicz: »Z badań nad geneza prostytucji homoseksualnej nieletnich i mlodocianych w środowiskach wielkomijskich«, Problemy Seksuologii, Warszawa 1965, t. II; L. Bavcon, M. Kobal, L. Miłčinski, K. Vodopivec, B. Uderman: Socjalna patologija, Ljubljana 1969, ter veliko drugih.

Tab. 2: Sestava spolnih prestopkov pri mladoletnikih v letih 1961—1967

Leto	Skupaj obsojenih	Kazalnik %	Od tega obsojeni za								
			nečistovanje z mlad. os.			posilstvo			drugo		
			štev.	%	kazal.	štev.	%	kazal.	štev.	%	kazal.
1961	220	100,0	154	70,0	100,0	48	21,8	100,0	18	8,2	100,0
1962	280	127,3	168	60,0	109,1	91	32,5	189,6	21	7,5	116,6
1963	286	130,0	192	67,1	124,7	88	30,8	183,3	6	2,1	33,3
1964	331	150,4	191	57,7	124,0	128	38,7	266,7	12	3,6	66,6
1965	339	154,1	209	61,6	135,7	118	34,8	245,8	12	3,6	66,6
1966	522	237,3	233	44,6	151,3	276	52,9	575,0	13	2,5	72,2
1967	614	279,1	276	44,9	179,2	316	51,5	658,3	22	3,6	122,2
Razlike	x	+ 179,1	x	- 25,1	+ 79,2	x	+ 29,7	+ 558,3	x	- 4,6	+ 22,2

stopke (členi 203—214 KZ iz l. 1932); (v tem obdobju je izraženo z vrednostjo 179,1 %). Spolni prestopki zoper mladoletne osebe do 15. leta starosti in duševno bolne osebe potemtakem kažejo na upadanje v okviru splošne sestave obsojenih za spolne in spolno motivirane prestopke pa tudi to, da se je delež obsodb po 203. členu KZ v omenjeni strukturi ta čas zmanjšal za 25,1 % in se ob koncu obravnavanega obdobja izražal z vrednostjo 44,9 %.

Zelo resno povečanje (kar za 558,3 %) je v tem obdobju nastopilo pri obsodbah za prestopke po 204. členu KZ iz l. 1932 (posilstvo). Leta 1961 je število obsojenih po tem členu znašalo malo več kot 1/5 vseh obsojenih (21,8 %), leta 1967 pa je število obsojenih za posilstvo, po različnih, večjih ali manjših nihanjih doseglo več kot 1/2 vseh obsojenih za spolne in spolno motivirane prestopke (51,5 %). S tem je število posiljevalcev v splošni podobi obsodb za spolne prestopke med mladoletniki zavzelo prvo mesto in v sestavi obsojenih doseglo povečanje za 29,7 %.

Število storilcev drugačnih prestopkov v podobi spolnega prestopništva med mladoletniki nima pomembnejše vloge (v sestavi: 1961 — 8,2 %, 1967 — 3,6 %; po raznih nihanjih dokončen padec (za 4,6 %) pri povečanju skupnega odstotnega kazalnika za 22,2 %).

Ta kratki številčni sestav pokaže, da se problematika spolnega prestopništva med mladoletniki na Poljskem pri tem (seveda govorimo o odkritih, natančneje rečeno, obsojenih prestopkih) resno nagiba k strukturalnim premenam, kot se to dogaja tudi v številnih drugih državah. Te spremembe pa gredo vendarle enosmerno, v

redno naraščanje problema posilstev. Druge vrste dejanj v sestavi spolnih in spolno motiviranih prestopkov pa, vsaj formalno, upadajo.

V naših razmerah so spolni prestopki predvsem domena fantov. Formalno gledano — pri nas spolno prestopništvo deklet na temelju sestave obsojenih po spolih ni problem.

Tab. 3: Sestava za spolne prestopke obsojenih mladoletnikov (glede na spol)

Leto	Obsojenih skupaj	Fantov		Deklet	
		štev.	%	štev.	%
1961	220	207	94,1	13	5,9
1962	280	268	95,7	12	4,3
1963	286	279	97,5	7	2,5
1964	331	322	97,3	9	2,7
1965	339	332	97,9	7	2,1
1966	522	517	99,0	5	1,0
1967	614	609	99,2	5	0,8
Razlike	x	x	+ 5,1	x	- 5,1

Število obsodb med fanti je torej v vsakem analiziranem letu resno presevalo 90 % vseh obsojenih; pri tem so obsodbe fantov redno naraščale — od 94,1 % v 1961 do 99,2 % v 1967. To je razumljivo, kadar govorimo o zakonodaji, ki ne kaznuje heteroseksualne prostitucije.¹⁰ Iz-

¹⁰ Novi KZ iz leta 1969 je prav tako odpravil kaznivost homoseksualne prostitucije (nekdanji čl. 207 v KZ iz 1932).

vira tudi iz razločka v seksualizmu fantov in deklet; ta je pri prvih silovit, eruptiven, pri drugih pa se kaže — tudi če poteka v odklonih od norme — v čisto drugačnih oblikah, od raznih oblik spolne promiskuitete do poklicne prostitucije,¹¹ vsekakor pa dosti redkeje z značilnostmi nasilja in »nepremagljive« potrebe po zadostitvi. Če nadalje upoštevamo občutne razločke med dozorevanjem fantov in deklet, je treba podčrtati, da mlado dekle spolne stike če si jih želi dobi brez ovir (saj formalno sama odloča o njihovi uresničitvi), fant enake starosti pa takšnega izhoda velikokrat ne najde. Mlada dekleta seveda storijo veliko dejanj, ki so z družbenega stališča do spolnega ravnanja nekonformistična, vendar dosti teh dejanj ostaja zunaj zanimanja pravne norme, čeprav so resno družbeno in vzgojno vprašanje. Vprašanje zase je pomanjkljivost obsodb v nekaterih primerih, ko npr. pri prostovoljnem spolnem stiku partnerjev, ki sta oba mlajša od 15 let; kazni zadene samo fanta in se dekletove odgovornosti ne dotika, čeprav je dekle lahko dejanska pobudnica teh stikov in je prav tako storila kaznivo dejanje, saj je bila po eni strani predmet, po drugi pa osebek prestopka. Vrsto takšnih primerov poznam iz razčlenjevanja sodnih aktov. Prav tako imam dosti dokazov za to, da se spolno prestopništvo fantov obravnava popolnoma drugače kot enako (včasih še celo resnejše) prestopništvo

deklet. Večja popustljivost ima različne vzroke, a jih tu puščam ob strani.

Po tej kratki razčlembi nekaterih številčnih podatkov glede spolnega prestopništva, razčlenbo sem podprl s statistiko obsodb, se postavlja vprašanje, kako naj te podatke ocenimo. Ugotovili smo, da se je absolutno število mladoletnikov, obsojenih zaradi spolnih in spolno motiviranih prestopkov na Poljskem bistveno spremenilo, se redno večalo in se končuje s kazalnikom 179,1 ‰. To povečanje pa bomo lahko imeli za dejansko šele takrat, ko bo potrjeno v operaciji obračunavanja količnika spolnega prestopništva. Podlage za pojmovanje razlik v seksualnem prestopništvu mladoletnikov bodo tedaj ne absolutna števila, ki pomenijo število obsojenih, ampak razmerje teh števil do skupnega števila mladoletnikov v starosti 10—16 let. S pomočjo količnika obračunanega na 100 000 mladoletnih, bomo dobili podatek, koliko je na vsako leto v tej stalni vrednosti takšnih, ki so v posameznem koledarskem letu na Poljskem bili pred dopolnjenim 17. letom obsojeni za spolne prestopke. Količniki v tab. 4 nam bodo dovolili popravek pogleda na moč prestopništva mladoletnikov (obsodb) ob vseh spolnih in spolno motiviranih prestopkih na Poljskem v letih 1961—1967. Ti količniki bodo obračunani na podlagi približnih podatkov o prebivalstvu za ustrezna leta.¹²

Tab. 4: Količnik spolnega prestopništva mladoletnih (količniki obsodb) med leti 1961—1967 na 100 000 mladoletnikov v starosti 10—16 let

Leto	Kazalnik vseh obsojenih	Obsojeni mladoletniki v starosti 10—16 let					
		skupaj		fantje		dekleta	
		količnik	kazalnik	količnik	kazalnik	količnik	kazalnik
1961	100,0	5,5	100,0	10,3	100,0	0,7	100,0
1962	127,3	6,6	120,0	12,4	120,4	0,6	85,7
1963	130,0	6,4	116,4	12,2	118,4	0,3	42,8
1964	150,4	7,1	129,1	13,6	132,0	0,4	57,1
1965	154,1	7,1	129,1	13,7	133,3	0,3	42,8
1966	237,3	10,8	196,4	21,0	203,9	0,2	28,6
1967	279,1	12,5	218,2	24,3	235,9	0,2	28,6
Razlike	+ 179,1	+ 7,0	+ 118,2	+ 14,0	+ 135,9	— 0,5	— 71,4

¹¹ Zelo zanimive podatke o psihoseksualno izprevrženih mladih deklet in njihovih zvez s prestopništvom daje študija M. Jasińskie: Proces społecznego wykolejenia młodocianych dziewcząt, Warszawa 1967.

¹² Podatke o približni oceni mladoletnikov v starosti od 10 do 16 let sem dobil pri dr. J. Jasińskim s Kriminološkega zavoda Inštituta za pravne znanosti Poljske akademije znanosti.

Številke nam dovolijo napraviti dokončen sklep, kako se je večalo število obsojenih mladoletnikov za prestopke obravnavane skupine.

V raziskovanem obdobju se je začelo dokaj resno in redno naraščanje spolnega prestopništva pri mladoletnikih; kaže se v povečanju števila obsojenih od 5,5 do 12,5 (računano na 100 000 mladoletnikov v starosti 10—16 let) in v kazalniku + 118,2 % Vendar pa je spolno prestopništvo samo zadeva fantov; njihove obsodbe so v pregledu po spolih znašale od 94,1 % (v l. 1961) do 99,2 (v letu 1967). Zato so tudi količniki spolnega prestopništva (količniki obsodb) pri fantih in dekletih med seboj bistveno razlikujejo. Pri fantih se naraščanje v obravnavanem obdobju izraža z vrednostjo + 14,0; leta 1961 je ta količnik znašal 10,3 (to pomeni, da je bil obsojen povprečno vsak 5700. fant), leta 1967 pa 24,3 (to pomeni, da je bil obsojen povprečno vsak 4100. fant). Kazalnik povečanja količnika v skupini fantov znaša + 135,9 %. Pri dekletih pa je prišlo do pomembnega padca — od 0,7 na 100 000 (ter pomeni, da je leta 1961 prišla 1 obsodba na 142 000 deklet), na 0,2 na 100 000 (v 1967. letu pride ena obsodba na 500 000 deklet). Tako se je kazalnik zmanjšal za 71,4 %. Glede na to, da obsodbe deklet govorijo o majhnih številih, to vprašanje ni primerno za širšo obravnavo.

Kar zadeva spolno prestopništvo fantov, se je zlasti v zadnjih letih (v 1966 in 1967) začelo posebno naraščanje; njegovo nevarnost poudarja dejstvo, da gre za izjemno hude prestopke, kot sta nečistovanje z mladoletno osebo in posilstvo. Ti prestopki nimajo samo resnih družbenih posledic, ampak tudi posebne posledice za njihove žrtve, skoraj vedno v območju psihičnega, psiho-seksualnega in telesnega zdravja, pogostoma pa se — posredno ali neposredno — vežejo tudi z ogrožanjem življenja.

Seveda iz teh podatkov ni mogoče napraviti kakšnih bistvenih sklepov, pa tudi za odločne sodbe glede naraščanja spolnega prestopništva med mladoletniki niso primerni. Obstaja namreč vrsta drugih dejavnikov, ki utegnejo vplivati na takšno ali drugačno oblikovanje statistike obsodb. Podčrtati je treba predvsem morebitni vpliv sprememb v politiki preganjanja, saj lahko bistveno vplivajo na vrednost številčnih podatkov. Splošno je znano, da se je na Poljskem pred časom (kot posledica raznih opozoril) začelo večati zanimanje organov pregona za problematiko spolnega prestopništva. Le-to se hkrati uvršča v skupino prestopkov z visoko stopnjo družbene nevarnosti. Zato moramo pri razčlenje-

vanju spolnega prestopništva vedno upoštevati tudi to, da je povečanje števila obsojenih oseb lahko le navidezen dokaz porasta resničnega števila prestopkov (v razmerju do ustrezne demografske sestave). Po drugi strani pa ne smemo pozabiti, da spolno prestopništvo zaznamuje izredno velika razlika med resnično storjenimi in pa odkritimi ter obsojenimi prestopki. Tej zadevi bo posvečeno nadaljnje razmišljanje, ki temelji na lastnih raziskavah.

3. Vprašanje »črnega števila« v spolnem prestopništvu mladoletnih

Kot sem že mimogrede omenil, obstaja pri vprašanju spolnega prestopništva mladoletnikov opazno t. i. »črno število«, t. j. občutna razlika med številom mladoletnikov, ki store prestopke, in številom obsojenih oziroma med številom storjenih ter odkritih prestopkov. (ang. dark number, fr. deliquance cachée, nem. Dunkelziffer)¹³

Pri spolnem prestopništvu obstaja vrsta pomembnih postavk za domnevo, da je »črno število« pri spolnem prestopništvu zelo visoko. Takšno sodbo dopuščajo npr. seksuološko statistične raziskave, ki obravnavajo potek človekove spolnosti in iz katerih jasno izhaja, da velikanski odstotek ljudi dostikrat stori nešteto dejanj, katerih odkritje bi pripeljalo do obsodbe. Za primer vzemimo seksuološko-statistične analize, ki jih je opravil Schofield.¹⁴ 70 % fantov in 80 % deklet do 15. leta starosti ima takšne spolne izkušnje, zaradi katerih bi bilo mogoče ob meji zavarovane starosti pri 15. letu, kakor se upošteva na Poljskem, proti njim ali njihovim večinoma mlajšim oziroma mladoletnim partnerjem sprožiti kazenski postopek. Pri tem je treba omeniti, da ima 6 % fantov in 2 % deklet do petnajstega leta starosti za seboj popolne spolne stike. Po nadaljnjih podatkih istega avtorja so 3 % fantov in 20 % deklet, ki so imeli prve spolne stike pred petnajstim letom, te stike navezali s partnerkami (partnerji), ki so bili mlajši od petnajst let. Ne vemo, kolikšen odstotek jih je odgovarjal za ta kazniva dejanja. Če pa bi naredili dokaj preprost račun (omenjene raziskave so bile opravljene pri reprezentativnem

¹³ V poljski literaturi glede »črnega števila« prim. razmišljanja J. Jasińskiego: nav. d., s. 14 ter P. Horosowskega: Kryminologia, Warszawa 1965, s. 53 in naprej.

¹⁴ M. Schofield: Das sexuelle Verhalten junger Leute, Reinbeck bei Hamburg 1969, s. 43, 46, 67.

preskusu), bi lahko videli, kolikšen odstotek sodobne mladine opravlja dejanja, ki jih zakon ocenjuje kot spolne prestopke. Gotovo je, da bi primerjanje tega števila s številom obsojenih dalo šokanten izid.

Naravno pa je, da spolnega prestopništva mladoletnikov, zlasti mlajših, ni mogoče primerjati s formalno enakimi dejanji starejše mladine, še manj pa s spolnim prestopništvom odraslih. Mehanično primerjanje dejanj, ki so si podobna, a jih store različne skupine, je brez psihološke razčlenitve le-teh bistvena napaka,¹⁵ saj imamo pri tem opraviti z različnimi motivacijskimi in predispozicijskimi vzroki ter različnim umevanjem bistva dejanja. Čeprav tedaj veliko dejanj, ki jih store mladoletniki, nosi znamenja prestopka, lahko vmešavanje zapletene pravne aparature v ta dejanja prinese več slabega kot dobrega.

Precej avtorjev je skušalo izkušensko raziskati vprašanje »črnega števila« v prestopništvu mladih nasploh. Pri tem so upoštevali tudi spolno prestopništvo.¹⁶ Primerjalne težave, ki so bile omenjene v uvodnih razmišljanjih, se kažejo tudi v teh raziskavah, zato tudi ugotovitve lastnih raziskav ta hip puščam brez primerjalnih poskusov.

V zadnjih letih sem z nadrobnimi anketnimi raziskavami zajel 1168 mladih moških, ki so v času raziskave imeli 19—23 let; želel sem, na temelju retrospektivnih vprašanj dobiti približno podobo dejanskega spolnega prestopništva v vsem mladoletniškem obdobju anketiranih.¹⁷ Pri opisu izidov raziskav puščam ob strani vrsto posebnih vprašanj ter ostajam samo pri seštevni predstavitvi ugotovitev in sklepov, ki iz tega izvirajo.¹⁸

Od celotnega števila anketiranih jih je 872, t. j. 74,6 %, priznalo, da so v vsem mladoletni-

škem obdobju, torej do 17. leta starosti, storili vsaj eno dejanje, ki zadeva ob katero izmed določil poljskega KZ iz leta 1932, poglavje XXXII z naslovom »Nečista dejanja«. Ti odgovori so zajeti v tabeli 5.

Tab. 5: Anketirani, ki so v obdobju mladoletnosti storili spolne ali spolno motivirane prestopke (po vrsti prestopka)

Prestopek	Število odgovorov	Odstotek vseh anketiranih	Odstotek storjenih prestopkov
Nečistovanje z mladol. os.	146	21,1	28,2
Posilstvo	29	2,5	3,3
Krvoskrunstvo	2	0,2	0,2
Homoseksualna prostitucija	61	5,2	7,0
Zvodništvo	9	0,8	1,0
Javno nečistovanje	654	55,1	75,0
Širjenje pornografije	444	29,2	50,9

Kot vidimo, je zelo resen odstotek anketiranih v mladoletniškem obdobju storil takšna dejanja, ki jih je mogoče oceniti kot spolne ali spolno motivirane prestopke; pri tem je najpogostnejše prelamljanje prepovedi javnega nečistovanja (55,1 %), širjenja pornografije (29,2 %) in nečistovanje z mladoletno osebo do petnajstega leta (21,1 %). Te kršitve se tudi jasno kažejo v podobi dejanskega prestopništva anketiranih. Druga dejanja v splošni podobi dejanskega prestopništva ne pomenijo velikega odstotka (homoseksualna prostitucija 5,2 %, posilstvo 2,3 % zvodništvo 0,8 % in krvoskrunstvo 0,2 %).

Takšna ugotovitev se mi ne zdi nepričakovana, saj izvira iz splošnih problemov, ki so povezani z mladostniškim seksualizmom in zadoščanjem njegovih potreb. Naraščanje zanimanja za spolne zadeve zlasti v času spolnega dozorevanja povzroča, da določen odstotek mladoletnikov zelo zgodaj vstopa v spolne stike; ni nujno da imajo značaj spolnih razmerij, pa vendarle zadevajo ob prepoved vsakršne zveze spolne narave z mladoletniki pod 15. letom starosti. Nič nenavadnega ni niti to, da je do večine spolnih stikov prišlo na javnih krajih. Odtod tudi velik odstotek kršilcev prepovedi »nečistih« dejanj na javnem kraju. Širjenje pornografije (ki je se-

¹⁵ Pred tem med drugim nedvomno svari M. Jemel: »K otázce soudního posuzování sexualních deliktů mladistvých chlapců«, Československá Psychiatrie 1966, št. 3, s. 160 in naprej.

¹⁶ Npr. A. R. Porterfield: Youth in Trouble, Austin 1946; O. Nyquist: Juvenile Justice, Uppsala 1960; M. B. Clinard: Sociology of Deviant Behavior, New York 1957 i. dr.

¹⁷ Na žalost to ni reprezentativen preizkus. Najlaže bi ga imenovali sproti poskus. Vendar pa se mi ne zdi, da bi anketirani bistveno odstopali od sestave mladih moških tega starostnega okvira v velikomestnem okolju.

¹⁸ Ta del študije je avtor naredil v okviru raziskovalnega programa Seksuološkega kabineta Posvetovalnice za duševno zdravje v Wrocławu.

veda drugačno kot pri odraslih), je prav tako posledica posebnosti v mladostniški spolnosti.

Vprašanje, kolikšno je število dejansko storjenih prestopkov pri anketiranih, je seveda bolj zapleteno. Vendar pa ta zadeva pri sleherni raziskavi, ki se dela na podlagi retrospekcije, obremenjena z raznimi napakami in je tu mogoče

operirati edinole s približno oceno. Ni bilo dvomov, kadar so anketirani število dejanj odločno izražali s količino »1« ali »2«. Za dejanja, ki so bila storjena trikrat ali večkrat, pa sem jemal količino »3« in tako dobil najnižje ocenjeno število dejanj, kot tudi njihovo približno sestavo.

Tab. 6: Anketirano po vrstah prestopkov in številu odgovorov

Prestopek	Število odgovorov		Od tega dejanje storili			Pribl. število dejanj	Sestava v %
	štev.	%	enkrat	dvakrat	tri- in večkrat		
			štev.	štev.	štev.		
Nečistovanje z mlad. osebo	246	28,2	29	102	115	578	16,5
Posilstvo	29	3,3	21	6	2	39	1,1
Krvoskrunstvo	2	0,2	1	1	—	3	0,1
Homoseksualna prostitucija	61	7,0	2	7	52	172	4,9
Zvodništvo	9	1,0	3	2	4	19	0,5
Javno nečistovanje	654	75,0	19	131	504	1793	51,1
Širjenje pornografije	444	50,9	92	243	109	905	25,8
Skupaj.						3509	100,0

Iz teh računov sledi, da je celo ob najbolj previdnem ocenjevanju dejanskega prestopništva 872 anketiranih storilo najmanj 3509 dejanj; če to preračunamo na enega storilca, dobimo povprečno štiri storjene prestopke. Približna sestava dejanskih prestopkov izkazuje prav tako visoko prevlado prestopkov v skupini javnega nečistovanja (51,1%), širjenja pornografije (25,8%) in dejanj nečistovanja z mladoletno osebo do 15. leta starosti (16,5%); to daje skupno 93,4% približnega števila prestopkov.

Vidimo torej, da se ob primerjavi sestave dejanskih prestopkov pri skupini, ki sem jo anketiral, s sestavo, ki jo kaže tabela 2, izoblikujejo bistveni razločki. Domnevna sestava dejanskih prestopkov se bistveno loči od uradne statistike obsodb. To nedvomno govori o dejstvu, kako zelo sta si podoba obsojenega prestopništva in podoba dejanskega prestopništva različni.

Sestava storilcev v posameznih skupinah prestopkov se je glede na pogostnost storjenih dejanj izoblikovala takole:

V nekaterih vrstah prestopkov, posebno v primerih homoseksualne prostitucije, javnega nečistovanja z mladoletno osebo in zvodništva, odkrijemo visok odstotek večkratnih storilcev.

Tab. 7: Približna sestava storilcev glede na pogostnost storjenih dejanj

Pogostnost	Skupaj %	Prestopek storjenih prestopkov		
		enkrat %	dva-krat %	tri- in večkrat %
Nečistovanje z mladol. os.	100,0	11,8	41,5	46,7
Posilstvo	100,0	72,4	20,7	6,9
Krvoskrunstvo	100,0	50,0	50,0	—
Homoseksualna prostitucija	100,0	3,3	11,5	85,2
Zvodništvo	100,0	33,3	22,2	44,5
Javno nečistovanje	100,0	2,9	20,0	77,1
Širjenje pornografije	100,0	20,7	54,7	24,6

Pa tudi pri drugih, npr. pri posilstvu, je mogoče glede na visoko stopnjo družbene nevarnosti trditi, da je pogostnost vznemirljiva, čeprav je odstotek večkratnih storilcev nizek.

Kako se je oblikovala razvidnost storjenih prestopkov pri anketirani skupini? Razumljivo

je, da je tudi to zadevo težko oceniti, ker imamo opraviti z najmanjšim približnim številom dejanj, pri nekaterih vrstah prestopkov, kot se zdi,

občutno znižanim (npr. nečistovanje z mladoletno osebo, homoseksualna prostitucija, javno nečistovanje ali širjenje pornografije).

Tab. 8: Storjeni in sojeni prestopki

Prestopki	Število storilcev				Število dejanj			
	dejanskih		obsojenih		storjenih		obsojenih	
	štev.	%	štev.	%	štev.	%	štev.	%
Nečistovanje z mladoletno osebo	246	100,0	9	3,6	578	100,0	12	2,1
Posilstvo	29	100,0	11	37,9	39	100,0	14	35,8
Krvoskrunstvo	2	100,0	—	—	3	100,0	—	—
Homoseksualna prostitucija	61	100,0	—	—	172	100,0	—	—
Zvodništvo	9	100,0	—	—	19	100,0	—	—
Javno nečistovanje	654	100,0	2	0,3	1793	100,0	2	0,1
Širjenje pornografije	444	100,0	3	0,6	905	100,0	3	0,3

Odkritost storjenih prestopkov se je pri skupini, ki sem jo anketiral, oblikovala enakomerno. Sorazmerno visok odstotek odkritij imamo samo pri posilstvu, pri drugih skupinah je nizek, ali pa odkritja sploh ni.

Na podlagi opisanega gradiva lahko glede evidentiranja spolnih prestopkov naredimo te sklepe.

Razmerje med dejanskimi in odkritimi prestopki je približno 1 : 100 (1 : 113). V odvisnosti od teže prestopka posamezne skupine in pa njegovega vpliva na žrtev se razvidnost bistveno spreminja. Odkritost storilcev nečistovanja z mladoletno osebo lahko ocenimo z 1 : 25 (1 : 27), prestopkov pa z 1 : 50 (1 : 48). Odkritost posilstev je visoka. Glede storilcev dobimo razmerje 1 : 2,5 (1 : 2,6), glede dejanj pa 1 : 3 (1 : 2,8). Odkritost drugih prestopkov je zelo nizka in znaša: pri javnem nečistovanju glede storilcev 1 : 300 (1 : 327) in glede na prestopke 1 : 900 (1 : 896); pri širjenju pornografije glede storilcev 1 : 150 (1 : 148) in glede prestopkov 1 : 300 (1 : 301).

Ta števila niso razveseljiva, posebno še, če upoštevamo, da se nanašajo na približno, najnižje ocenjeno število dejanskih prestopkov. Po drugi strani pa jih je težko posploševati, ker jih ni dala razčlemba reprezentativnega poskusa. Podatki, ki sledijo iz te raziskave, pa lahko pripomorejo h izpeljavi sklepov glede živih vprašanj spolnega prestopništva med mladoletniki.

4. Sklepi

Gradivo, ki ga daje sodna statistika mladoletnikov, obsojenih zaradi spolnih in spolno motiviranih prestopkov, iz razumljivih vzrokov ne more biti zadostno za oceno dejanskega stanja, tako glede povečanja kot tudi glede sestave tega prestopništva med mladoletniki na Poljskem. Ta vrsta prestopništva pri mladoletnikih (in ne samo pri njih) se posebno resno izmika nadzorstvu; to so potrdile raziskave glede t. i. »črnega števila«. Takšne pripombe bi bilo mogoče dati tudi ob številnejši statistiki milice; tu je nismo upoštevali.

Kaže pa, da podatki, ki so opisani v pričujočem delu in ki obsegajo daljše (sedemletno) obdobje, ob hkratnem primerjanju z ustrezno demografsko sestavo mladoletnikov lahko pomagajo pri odkrivanju nekaterih strani obravnavanega družbenega pojava.

V letih 1961—1967 je letno število mladoletnikov, obsojenih za spolne in spolno motivirane prestopke, nenehno naraščalo in se l. 1961 kazalo s količnikom 5,5 na 100 000, l. 1967 pa z 12,5. Ker so obsodbe za spolne prestopke zadevale predvsem fante, saj je v sestavi po spolih na fante prišlo od 94,1% (v 1961) do 99,2% (1967), so tudi omenjeni količniki za skupino fantov vsako leto skoraj dvakrat višji in se kažejo v vrednostih, ki so se povečevale od 10,3 na

100 000 (v l. 1961) do 24,3 (v l. 1967). Večanje števila obsodb pri skupini fantov se — če leto 1961 jemljemo kot 100,0 ‰ — v l. 1967 kaže s kazalnikom 235,9 ‰, kar pomeni, da se je število obsojenih fantov povečalo za 135,9 ‰. To povečanje je tolikšno, da ob upoštevanju drugih dejavnikov, npr. povečanje odkritosti prestopkov iz obravnavane skupine, vendarle lahko trdimo, da gre za resnično povečanje spolnega in spolno motiviranega prestopništva med mladoletniki. Povečanje je visoko kljub temu, da bi bil kazalnik povečanja števila obsodb lahko manjši, kot ga tu omenjam.

Obravnavana števila govorijo, da spolno in spolno motivirano prestopništvo mladoletnikov na Poljskem — podobno kot v drugih državah — kaže količinske spremembe. Razčlenitev deleža teh prestopkov (obsodb) v celotnem številu prestopništva (obsodb) te količinske spremembe potrjuje, hkrati pa odkriva povečanje deleža, ki ga imajo spolni prestopki v splošni sestavi prestopništva mladoletnikov.

Prav tako je potrjena teza, da so zadnje čase nastopile resne kakovostne spremembe v spolnem prestopništvu mladoletnih. V poljskih razmerah se le-te kažejo predvsem v resnem povečanju deleža posilstev. Te spremembe (od 1/5 vseh obsojenih — leta 1961 — do 1/2 vseh obsojenih — v letu 1967) dokazujejo, da so posilstva najbolj bistveno vprašanje v območju spolnega prestopništva mladoletnikov, s tem pa

tudi najbolj bistveno vprašanje varstva in sodnega preganjanja. Tu pa je vendarle treba pripomniti, da visoki odstotek posilstev v splošni podobi, ki se o prestopništvu izoblikuje na temelju statistike obsodb, izvira iz posebnosti tega prestopka; odkrivanje je verjetno največje med vsemi spolnimi prestopki sensu stricto. Takšen sklep dovoljujejo tudi ugotovitve raziskav o »temnem številu«.

Iz raziskav različnih vrst (zlasti seksuoloških), ki zadevajo stališče sodobne mladine do spolnega življenja, izvira vrsta postavk za sklepanje, da spolnega prestopništva ni mogoče imeti za kratkotrajen pojav, in nič nam ne dovoljuje dajati optimistične napovedi za prihodnost. Smo že na takšni stopnji družbene ustaljenosti, ki ne dovoljuje, da bi vprašanje spolnega prestopništva obravnavali kot ostanek ali pa sad minulega obdobja družbenega sproščanja. Vzroke za ta pojav je treba iskati v raznorodnih psihosocialnih spremembah, ki zaznamujejo nekatere skupine mladih. To zadeva predvsem nastajajoče (iz raznih predispozicijskih in motivacijskih vzrokov) ozke mladinske podkulture, katerih vedenje zelo pogosto resno odstopa od veljavnih norm družbenega in pravnega konformizma v spolnem ravnanju in katere, kakor se zdi, v svojem okviru rodijo večino storilcev spolnih in spolno motiviranih prestopkov.

Iz poljščine prevedel
Franc Drolc

UDC 343.54—053.71(438)»1961/1967«

Sexual Offences committed by Juveniles in Poland between 1961 and 1967

Jerzy St. Giza, Wrocław, Poland

The author deals with the problems of sexual offences committed by juveniles in Poland between 1961 and 1967. He tries to find most typical forms of sexual non-conformism on the basis of court statistics. The data presented shows that the number of these offences was on the increase during the period analyzed, and the most frequent offenders among juveniles were male. Two principal offences

were committed: sexual indecency with minors under 15 years of age and rape, with the latter increasing in particular.

The second part of the article presents the problem of dark number within these offences. In the author's opinion, it could be in the proportion of 1:100, but it differs greatly between particular offences.